

Drugi odgovor na 226. vprašanje. Žganjarske kotle s pravilno hladilno cevjo izdeluje kotlar Kolarič v Gorici tik jezuvitske vojašnice.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

201.

Potrebe človeškega življenja. Opojne pijače in dražila. Tobak; njegova domovina.

Človeka ni naučila edino le kultura, kako si hoče vzdržati življenje, in kako osladiti; ta težnja je starejša od vsake kulture. Ona je globoko vsajena v najnižjem divjaku, kakor v najnaprednejšem Evropejcu. In tu nahajamo najzanimivejši pojav človeškega razvoja, da je namreč človek v najraznejših krajih sveta vselaj in povsodi segal gotovo za istimi sredstvi, s katerimi hoče vzdržati in osladiti življenje. Ne divjaštvo, ne kultura ni mogla spremeniti narave človeške, ona je v vseh odnošajih življenjskih ostala ista. Bila so od nekdanj, in ostanejo tudi naprej tri sredstva, s katerimi človek zadovoljava svoje naravne potrebe in poželenja.

Prva skrb človeku je v tem, da vzdrži lastno telo, da čim dalje uživa zemeljske slasti. V ta namen sega po hrani, prvo mesto v hrani pa imata dandanes kruh in meso. Z mesom si gradi človek telo, a s kruhom si napravlja živотно toplino. Če pregledamo vso najraznovrstnejšo živalsko in rastlinsko hrano, katera pri raznih zaostalih narodih nadomešča naš kruh in naše meso, najti hočemo povsodi divno sličnost v kemijskem sestavu. Povsodi je človek našel hrano, katera mu gradi telo, in hrano, katera mu napravlja živотно toplino. In jedno ter drugo hrano jemlje človek v istej razmeri, v katerej mi jemljemo kruh in meso. Človek ni znal, od česa je sestavljena jedna in druga hrana, ali vendar je pogodil, koliko mu treba jednega in drugega. Kjer podnebje zahteva, da človek manj ali več jemlje jedne ali druge hrane, ondi je človek vselaj zadel pravo mero. Naša moderna znanost o hranjenju telesa ni v bitnem nič novega našla in napravila, temveč je samo jasno in znanstveno izrekla ono, česar se najzadnji divjak drži, če tudi ne zna, zakaj.

Pa tudi sitemu človeku pridejo težki dnevi, tudi njega obidejo nemile misli, katerih bi se rad otesel divjak kakor naobražen človek. Da si ima človek dosta vsakdanje hrane, vendar v nevolji in togi išče sredstev, s katerimi bi mogel razgnati skrbi, in si ujasniti dneve življenja. To sredstvo je našel človek v opojnej pijači, in če se ozremo po širokem svetu, ne bomo našli ne naroda ne plemena, kateri ne bi poznal kakoršne koli opojne pijače. Kakor pa so te pijače različne, vendar imajo ne samo jednako delovanje, temveč je tudi

v njih vseh jedno isto kemijsko telo, katero človeku srce razveseljuje in skrb preganja. Divjaki in naobraženi narodi, vsi znajo prirejati opojne pijače. Našli so jih v soku palme in aloje, v medu in sladornem trstu, v grozdju in sladkem ovčju, v ječmenu in kobiljem mleku. Povsodi tu so bili sladki sokovi, ki so morali povreti, da se je v njih napravil alkohol, ta obliž na človeško togo in nevoljo.

Človek se ni zadovoljeval s samo hrano in opojno pijačo, temveč je hrepenel tudi še po tem, kako bi povečal svoje čutilno in telesno veselje in uživanje, zato je našel še narkotična ali omamljiva dražila. In tudi tu nahajamo isti zanimivi pojav, da vsak kraj in vsak narod ima svoja narkotična dražila, in da človek ni slučajno tu ali tam posegel za takim sredstvom, temveč da je to poželenje občno, da je v samej naravi človeške. V Sibiriji je imel človek od nekdanj mušnico kot narkotično dražilo, a v severnej Evropi je segal po hmelju. Vzhodni narodi so si priljubili opij in konopljo, a betel se je udomačil od nekdanj po južnej Aziji. Perje od koke v peruvanskih krajih je največje uživanje ne samo domačinom temveč tudi mnogim doseljnikom, in tobak je bil davno pred Kolumbom daleč po Ameriki najljubše narkotično dražilo. Podobnih dražil je mnogo, a vsako dražilo je od druge rastline, kakor so tudi razne opojne pijače od raznih rastlin. Vse opojne pijače pa imajo v sebi isti alkohol, kateri opija, dočim ima vsako narkotično dražilo drugačno telo v sebi. Vse opojne pijače delujejo jednako na človeško telo, a vsako narkotično dražilo ima svoj učinek. Tobak in opij, koka in betel, konoplja in hmelj omamljajo vsi človeško telo, ali vsak na svoj način, da si jim je svrha ista.

Mej vsemi narkotičnimi sredstvi ima danes prvo mesto tobak. On je po svetu najbolje razširjen. Ni nam jed ne pijača, ali vendar ponuja človeku užitek, da si namišljen. Tobak si je uglasil pot v siromašno koč in velikaško palačo. V njem jednako uživa prosjak kakor okronana glava, utrujen delavec kakor postopač. Vsak veruje, da je v tobaku našel izreden užitek, in v tej veri ga uživa. Ni ga kraja, ni je zemlje, kjer se tobak ni udomačil. V Ameriki je tobak od severa pa do juga postal najzvestejši drug starih in mladih, in to v tolikej meri, da se tujcu kar gnusi. V Evropi je od ledenih krajev pa do solnčnih ravnin toplega juga postal tobak v vseh slojih stanovništva največja naslada, katerej se nobeden noče odpovedati. Turki, Perzijanci in Arabci so postali tako strastni kadilci, da se morejo s samimi Američani meriti. V Indiji kade ženske prav tako kakor možaki. Dalje na vzhodu v Aziji se privajajo otroci obojega spola preje na tobak, kakor na navadna dela. V Kitajskeji in Japonskeji je poraba tobaka tako zelo razširjena, da so vse do najnovejšega časa mislili, da je bil tu tobak poznat davno pred odkritjem Amerike. Kitajci na poseben način tobak prirejajo, in lule so jim tako velike, da niso hoteli verovati, da je tudi le sem tobak z Amerike prišel. Glasoviti prirodoslovec Pallas

je nabral cel venec dokazov, s katerimi je hotel dokazati, da je v Aziji bil od nekdaj tobak doma, in da so ga Kitajci kadili pred odkritjem Amerike. Mnogi so mu pritrdili. No natančnejše proučevanje kitajskih spomenikov pa je pokazalo, da je le sem prišel tobak ob istem času, kakor v Evropo, ali da se je tu izredno brzo razširil. Kitajska kakor vsa ostala azijska imena za tobak dokazujejo, da je prišel z Amerike, ker se v vseh teh imenih nahaja koren ameriške besede „petum“ ali „tabak“. Samo Arabci imajo za tobak posebno besedo in ta je „dohan“, kar znači dim, in to ime je prišlo po Turkih k Srbom, Hrvatom, in od poslednjih tudi k nam Slovincem.

Prava domovina tobaku je Amerika. De Candolle navaja, da je okoli 50 vrst samoraslega tobaka, ena vrsta raste v Avstraliji, ena v Novej Kaledoniji, vse ostale pa so doma v Ameriki. Od vseh mnogih vrst so vzgajali v Ameriki samo dve, in zato sta se ti vrsti najbolje razširili. Za odkritja Amerike je bila poraba tobaka že daleč razširjena. V južni Ameriki do takrat tobaka niso kadili, ali so ga zato zvečili in v nos vsipali, samo v Urugvaju, Paragvaju in v okolici La Plate ni bil poznat. V severni Ameriki je bilo kajenje razširjeno od Paname in Antiljskega otočja vse do Kanade in Kalifornije. Ko je 1492. l. došel Kolumb na Kubo, našel je Indijance, ki so zvito perje kadili, kakor mi dandanes cigare kadimo. Oviedo, ki nam je prvi popisal tobak, pripoveda, kako so domačini na St. Domingu dim tobakov vlekli skozi cevi v nos. Tudi v Kanadi so našli divjake, ki so na cev vlačili dim, in ga na usta in nos spuščali tako, da so od tega se ommamljali. Ko je 1519. l. došel Korteiz v Mehiko, bilo je tu kajenje in njuhanje povsodi v navadi. Cesarski dvorniki so se po jedi radi ommamljali s tobakom. V prostorih grobovih mehikanskih kakor tudi v mogilah po Zedinjenih državah so našli veliko množino lepo izdelanih lul, kar priča, da je kajenje bilo v Ameriki od prostorih časov v navadi. Divja plemena v severni in južni Ameriki niso šla ne na vojsko ne na lov brez tobaka, ker jim je on pomagal, da so mogli laglje in dalje časa prenašati žejo in glad. Naprednejši in kulturni narodi ameriški so nahajali v tobaku finejše dražilo. Pri samem bogoslužju, kakor tudi pri državnih poslih in vseh važnejših svečanostih je moral biti tobak. Tobak je pri vseh slovesnih dogodkih bil znak izmirjenja in miru. Kedar je neprijatelj neprijatelju ponudil gorečo lulo, tedaj se je izkadilo neprijateljstvo kakor se izkadi dim iz lule. Samo možakarji so smeli tobak uživati, ženskam je bil prepovedan. O tobaku so si pripovedali mnoge bajke, da ga je sam „veliki duh“ ljudem na tolažbo poklonil. Cevi, na katere so dim tobakov pili, nazivala so mnoga plemena „tabacco“, rastlino samo pa z raznimi drugimi imeni. Evropejci pa so prideli ime „tabacco“ samej rastlini.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Deželni zbor kranjski.

Poročilo

železničnega odseka o deželnega odbora poročilu glede poročstva čistega dohodka za dolenjske železnice (k prilogi 53).

(Dalje.)

Pa tudi proga Novomeška se tukaj, dasi se to rado zgodi, ne sme prenizko ceniti, ker bo tekla večinoma po okrajih, kjer je zemlja rodovitnejša kakor na Gorenjskem in kjer tudi narod skoraj ni manj imovit kakor oni po Gorenjskem. Tudi v teh krajinah so po mnenji zvedencev dani vsi pogoji, iz katerih bi se dal razviti živ tovarni promet in to tem bolj, ker se vsled železnice same razvijajo različne stroke prometa, na koje prej nikdo mislil ni.

Ko se je sklepal zakon z dne 6. junija 1890, preračunal se je dohodek tovarnega prometa Dolenjskih železnic na 420.100 gld. Železniški odsek je dotične točke, ki služijo v podlago zgoraj preračunjenega dohodka, pregledal, ter se prepričal, da so te točke tu in tam morda nekaj pretirane. V važnejših točkah, kakor glede piva, železja, žita, lesovja pa se je računilo prej premalo nego preveč, tako, da se sme vsekako pričakovati, da bo tovarninski promet takoj v prvih dobah donasal čez 400.000 gld. Če se vzame za dognano, da bode kosmati dohodek tovarnega prometa na leto znašal 420.100 gld., potem bi odpadlo na kilometer okrog 3200 gld. Poučno je, tukaj primerjati gališke državne železnice, pri katerih se o ugodnejših razmerah nikakor govoriti ne more, pač pa bi se smelo trditi, da so še sedaj v slabšem položaji, kakor bi bile Dolenjske železnice. Pri teh železnicah dobilo se je prvo leto tovarnega dohodka na kilometer 1042 gld., a že 6 let pozneje pa 3267 gld. Kolikor je mogoče določiti človeški razsodnosti, oziraje se pri tem na razvitje jednacij že obstoječih železnic, sme se toraj brez pretiranja trditi, da bode na Dolenjskih železnicah že v prvih letih dohodek iz osebnega in tovarnega prometa znašal kakih 512.500 gld. Od tega zneska imajo se odbiti obratni stroški, ki se za kilometer proračunajo za najskrajni slučaj na 1800 gld., tako, da bi znašali vsi skupaj za 132 kilometrov 237.600 gld. Ker bi obratni troški, po računu, izdelanem o svojem času pri generalni direkciji državnih železnic, ne utegnili prekoračiti 1800 gld. za kilometer, je toraj dognano da obratni troški nikdar ne bodo presegali svote 237.600 gld. na leto, pač pa se izreka nada, da se bo pri konečnem dogovoru morda dal doseči obratni koeficijent, ki bode nižji od 1800 gld.

V železničnem odseku nadvlada toraj mnenje, da bodo čisti letni dohodki Dolenjskih železnic znašali že takoj prva leta okroglih 275.000 gld. na leto, tako da bi dežela, če se uvažuje, da bi pri nakupu glavinskih delnic v znesku $\frac{1}{2}$ milijona goldinarjev, katere vsaj prvih